

רשימות חוברת קמג

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ש"פ תזריע-מצורע, ו' אייר, הננו מוציאים לאור מאוצר רשימותיו של כ"ק אדמו"ר זי"ע שרשם לעצמו — רשימת ה"יומן" מש"ק ר"ח אייר, תרצ"ה.

לתועלת הלומדים, למען ירוץ בו הקורא, הנה, לאחר העתקת הרשימה בלשון אדמו"ר בעצמו בכתי"ק, בא גם פיענוח ותיבות-קישור המשולבים בין דברי הרב, וכן ציוני מראי מקומות הבאים בשוה"ג, שנערכו ע"י המו"ל, בדרך אפשר ועל אחריותם בלבד, ובפרט שעמקו וכו' דברי רבינו, כנודע.

מערכת „אוצר החסידים“

עש"ק פ' תזריע-מצורע, ה'תשנ"ח
ברוקלין, נ.י.

ש"ק ר"ח אייר, צ"ה.

סעד ג"כ רחמ"א נ"י חאדאָקאָן.

מה שפוטרם המלאכים תומ"י (באמירת ש"ע) כי הרי בשבילם כל אות ואות ענין שלם הוא.

רא"ד נ"י לאואט הנהיג מאַשין־מצות בחשבו כי באופן כזה יהי ע"צ הכשרות יותר. ולא הי' לו מנוחה לפני חה"פ. תמיד הי' בבת־האופים. לוקח ומגעיל את הוואַליקעס, משגיח על האפי' וכו'. תרס"ג ראה אדנ"ע אפי' ע"י מאַשין בוינא. ולא הי' שבע רצון לא מהמכונה גופא כ"א מהוואַליקעס הפירורים וכו'.

אלא שלאואט הי' אַ שטאַרקער גוטער פריינד אבער אַ שוואַכער חסיד. ע"ד בעה"ב חסיד ולא רב חסיד.

כשהי' שער הכולל בכתב הי' בליוב' ואדנ"ע שלח ללאואט שני קונט' השגות עליו. ראד"ל התפעל כי לא שיער אַז א יונגערמאַן וכו'. אינו מזכיר זה אבל אַ האַלבער שער הכולל איז דעם טאַטענס. מלבד ההג' שעל הגליון.

רשב"ץ הי' תלמיד חסידי אדה"ז בשוענציאָן ור' מיכעלע אַפּאצ'קער. — הלזה הי', לפי הספורים אודותיו, אַ הימעל מענש. ד' שנים נסע להאמצעי אח"כ פסק. באמרו שא"י להיות עמו אונטער איין דאָך. להצ"צ לא נסע: א"י להיות עמו אַף איין ברעט — רמ"א נתן לו פ"נ להצ"צ והזהירו שלא יקראנו ובא"ל: ניט האַלטען זיך קינדער — כן שמע רשב"ץ אזהרת עונש כזה גם מהצ"צ לענין דבר אחר — יצא ללכת לליוב' פ' נח ובא לשם אור ליום ועש"ק משפטים. — שנה לפני הסתלקות ר"י מרוזין נ"ע — תר"ח או תר"ט — בדרך לא התאפק והביט בהפ"נ והי' חלק מב' הצדדים. — בלילה שלפ"ז לן ברודניא הלך כעשרים ויארסט והי' עיף מאד. נכנס לביהמ"ד, שהי' מלא צעירים זקנים וכו' כי בכלל אור ליום ו' ומוצש"ק היו נעורים, ותומ"י ישן. נכנס חיים בער — משרת הצ"צ — והכריז: וער איז געקומען פון ר"מ אַפּאצ'קער? אבל הוא הי' ישן וגם איש לא ידעו מאן בא.

כעבור איזה זמן נכנס ח"ב עוד הפעם והכריז — כנ"ל — עד שבפעם הד' נייער משנתו ויגש לח"ב: שהוא הבא. ויגער בו ח"ב:

שיגעון וכו'. וא"ל רשב"ץ שא"י עדיין ליכנס להצ"צ כי חפצו לטבול מקודם וכו' ויקצוף ח"ב וכו' ויכניסו להצ"צ. כשנכנס עמד כאבן שיש ולא יכול להניד אבר. הצ"צ נגש אליו ויאמר: א' יונגערמאן דארף זיין אַ פאלגער. ויכניס ידו אין בוזעם ויקח משם הפ"נ. ויתחיל לקרות בו! ורשב"ץ עומד כאבן שיש עד שח"ב הוציאו מהחדר.

כשהי' איש הולך לליוב' דרך מקום מושב רמ"א הי' הלזה מלוהו ונושא את חפציו פרסאות אחדים. כשהי' א' הולך חזרה דרך מקומו הי' יוצא לקראתו תופשו בזקנו ופאותיו ודורש ממנו שיספר לו מה ששמע. ברוב התפעלות — כשהיו מספרים לו — הי' מוחא כף, לפעמים על לחי המספר מרוב התפעלות.

אצל הצ"צ היתה ישיבה ובה יותר ממאה בחורים. מחולקים לדי' כתות. רשב"ץ הי' בכתה היותר גדולה. השעור אמרו יום א' מהרי"ן יום השני — ר' לוי'ק. מזמן לזמן יצא הצ"צ אין קליינעם ביהמ"ד און האט פאָנאָנדער גערעדט אַ סוגיא. היו נוכחים הבחורים שבחרו מהרי"ן ור"ל. בהשנה וחצי-שנתיים שלמד רשב"ץ שמע ד"פ. אבל לפ"ז הי' בתדירות יותר. כי בכלל עד תר"ג הי' הצ"צ משקיע כחתיו בתור מדריך ומלמד. ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל נשתנה הסדר.

תרי"א הלשינו שמחנך מרגלים ואז בטלה הישיבה.

"אין האב זיך געמוצ'עט אַף טויט" עד שנעשה חסידו של מהרשנ"ע (רשב"ץ).

עשה כמה ענינים ליעשות חסידו של אדנ"ע — הי' שומע חזרה, והוא בן סה', מהבחורים — ולא עלתה בידו.

פעם נתן פ"נ בזה ראיתי בעד הדלת שאדנ"ע עשה תנועה כאלו לועג לרש וכו'. רשב"ץ יצא. נכנס לחדרו ונתעלף. נעשה מהומה כששבה נפשו אמר: כי גרשוני מלהסתפח בנחלת ד'.

ששה שבועות למד דא"ח עם אדנ"ע.

אדנ"ע אַז ער האט צו פערדיינקען רשב"ץ.

התחיל להאריך בתפלתו. ואז אירע ג"כ מה שבתוך התפלה התחיל דם נוזל מחוטמו עד שנגש אליו מהרשנ"ע הסיר הטלית מפני אדנ"ע הניח ב' אצבעותיו על החוטם ופסק הדם. ואדנ"ע לא הרגיש בכל המאורע.

זלמן זלאטופולסקי העיר שכ"ז הוא השפעת רשב"ץ ולקחוהו מאתו. ושנאה כבושה היתה מרשב"ץ לרז"ז ע"ז.

אדה"ז הי' אומר: אַ ווינטערדיגע נאכט און אַ זומערדיגער טאג איז אַ קייליכדיקער יאהר.

שינתינו הי' בחדר א'. לפעמים הי' מעירני בשעה 1 אחר חה"ל: "שטעה אויף, שטעה אויף, והנה ד' נצב עליו"...

הי' מקפיד מאד על הסדר.

תרנ"ה ש"ק שאחר חהמ"צ ביום אחר הסעודה קראני אדנ"ע וא"ל: פרק דאַרפען לערנען אין אַ וילנער גמרא. און ואס מעהר פי' אַלץ מעהר ענין. ניט דער פי' זאל זיין אַ פי' אויף זיך נאר מ'זאל זיין אַ פי' אויפן פי'. און עס זאל ניט נעמען קיין שעות ארוכות. כשתלמוד תכנס אלי.

כשנכנסתי נתן לי הנחה שלו על דא"ח מהרשנ"ע "משה קבל תורה מסיני" (והוא משנת תר"ם בהמשך מצה זו. קטן. בן שני פרקים. כמאמרי זקני מועט מחזיק את המרובה. כק"ש) וא"ל: אַז דו ועסט אפלערנען און פאַרשטיין תיכנס אלי.

פאַרשטיין איז דאך אַ ברייטער ווארט גם זמני הי' קבוע להלימוד עם רשב"ץ ולכן ביום ג' או ד' עדיין לא גמרתיו. קראני ושאלני: נו... וא"ל שעדיין א"י. וחזר לפני המאמר ג"פ. ביום ה' א"ל: איך בין דיר מחזיק טובה. דער טאַטע האט מיר געהייסען חזר'ען דעם מאמר 36 פעמים. אַז דער טאַטע האט געהייסען חזר'ען איז דאס געוען בדיבור ניט נאר במחשבה (החזקת טובה כי עי"ז נזכר כמה מאורעות מעת ההיא. כק"ש).

ש"ק פ' קדושים, ראש-חודש אייר, תרצ"ה.

בש"ק זה — סעד ג"כ ר' חיים מרדכי אייזיק נ"י האדאָקאוֹר על שולחנו של כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א.

לאחר אמירת "שלום עליכם", אמר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א: מה שפוטרים המלאכים תיכף ומיד (שבאמירת "שלום עליכם" אומרים תיכף ומיד "צאתכם לשלום") — כי הרי בשבילם כל אות ואות ענין שלם הוא.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר:

ר' אברהם דוד נ"י לאואט² הנהיג מאשין-מצות לאפיית שמורה³, בחשבו כי באופן כזה יהי' על צד הכשרות יותר. ולא הי' לו מנוחה לפני חג הפסח. תמיד הי' בבתי-האופים. לוקח ומגעיל את הוואַליקעס⁴, משגיח על האפי' וכו'.

בשנת תרס"ג ראה אדנ"ע אפי' ע"י מאשין בוינא, ולא הי' שבע רצון⁵. — אי שביעת הרצון היתה לא מהמכונה גופא, כי אם מהוואַליקעס, הפירורים וכו'.

אלא, שלאואט הי' אַ שטאַרקער גוטער פריינד של אדנ"ע, אבער אַ שוואַכער חסיד, ע"ד בעה"ב חסיד ולא רב חסיד.

(1) מנהל "מחנה ישראל" ו"מרכז לעניני חינוך", ראש מזכירות כ"ק אדמו"ר זי"ע, וי"ר "ועד אגודת חסידי חב"ד העולמי" (נפטר ליל ש"ק ג' אייר תשנ"ג).

באותה תקופה (תרצ"ה) כיהן כשר הממשלה לחינוך יהודי בלטיא, ובשליחות הממשלה בא לביקור בורשה, שבה התגורר אז כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ (ראה גם "ימי מלך" ח"א ע' 426).

(2) זקנו של כ"ק אדמו"ר. — ראשי פרקים מתולדותיו נדפסו בהקדמת רבינו לספרו "קב נקי" (הוצאת קה"ת), ובספר "תולדות לוי יצחק" (קה"ת תשנ"ה) ח"א ע' 81 ואילך, וספר "ימי מלך" ח"א ע' 39 ואילך. וראה גם ב"פתח דבר" לספרו "פסקי פרי מגדים" (קה"ת תשמ"ה).

(3) ראה גם "אוצר מנהגי חב"ד" ניסן ריש ע' לא.

(4) = המרדדים.

(5) ראה אגרות-קודש שלו ח"א ע' שטז. ח"ד ע' רכו. וראה גם בהנסמן במכתב רבינו — אגרות-קודש ח"א ע' חצר. תורת מנחם — התועדויות ח"ב ע' 7.

(6) = ידיד חזק (נאמן), אבל חסיד חלש (כנראה מפני שהי' זקן, וזכה להסתופף עוד אצל הצמח-צדק, ואילו אדמו"ר מהורש"ב הי' אז אברך צעיר).

כשהי' חיבורו "שער הכולל" בכתב (קודם הדפסתו), הי' בליובאוויטש, ואדנ"ע שראה החיבור, שלח ללאואט שני קונטרסים השגות עליו. ר' אברהם דוד לאואט התפעל מקונטרסי ההשגות, כי לא שיער אַז א יונגערמאַן? וכו'.

ר' אברהם דוד לאואט אינו מזכיר זה, אבל אַ האַלבער "שער הכולל" איז דעם טאַטענס, מלבד ההגהות שרשם אדנ"ע על הגליון של שער הכולל הנדפסו.

*

כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א סיפר אודות הרשב"ץ¹⁰:

(א) רשב"ץ הי' תלמיד חסידי אדמו"ר הזקן בשוענציאן, ור' מיכעלע אַפּאצ'קער.

— ר' מיכעלע אַפּאצ'קער הלזה הי', לפי הסיפורים אודותיו¹¹, אַ הימעל מענש¹². ד' שנים נסע לאדמו"ר האמצעי, ואח"כ פסק, באמרו שאינו יכול להיות עמו אונטער¹³ איין דאָך. להצמח צדק לא נסע, באמרו: איני יכול להיות עמו אַף איין ברעט¹⁴ —

ר' מיכעלע אַפּאצ'קער נתן לו (לרשב"ץ) פ"נ ליתנו להצמח צדק, והזהירו שלא יקראנו, ובאם לאו: ניט האַלטען זיך קינדער¹⁵, —
— כן שמע רשב"ץ אזהרת עונש כזה גם מהצ"צ לענין דבר אחר —

יצא ללכת לליובאוויטש בשבוע דפ' נח, ובא לשם¹⁶ אור ליום

(7) שהרי אדמו"ר מהורש"ב נ"ע הי' אז — קודם הדפסת "שער הכולל" (בשנת תרמ"ז) — אברך צעיר (פחות מכן כ"ו שנה).

(8) = חצי "שער הכולל" הוא של אדנ"ע (כלומר, שהכניס בחיבורו מ"ש אדנ"ע בהשגות הנ"ל).

(9) נדפסו בסידור תורה אור עם שער הכולל והוספות (הוצאת תשמ"ז) ע' רמג ואילך.

(10) תולדותיו — נדפסו ב"התמים" חוברת א' (ע' סז ואילך), שי"ל בתמוז דשנה זו (תרצ"ה).

(11) ראה גם סה"ש ה'ש"ת ע' 91. תש"א ע' 96 ואילך.

(12) = איש שמיימי.

(13) = תחת גג אחד.

(14) = על גבי קורה אחת. — וראה גם "רשימות" חוברת קכב (ע' 8).

(15) = (ייענש) שלא יתקיימו לו בנים.

(16) ראה גם "היום יום" ל' שבט (מאגרות-קודש אדמו"ר מהורי"צ ח"ג ע' תה): "הרשב"ץ

בא בפעם הראשונה לליובאוויטש אור ליום ששי פ' משפטים שנת תר"ח" (בסה"ש תש"א שם ע' 98): יום חמישי, ערב ר"ח ראשון. וב"התמים" שם (ע' עו): ביום ו' א' דר"ח אד"ר).

ועש"ק משפטים — שנה לפני הסתלקות ר' ישראל מרוזין נ"ע¹⁷ —
תר"ח או תר"ט,

בהיותו בדרך, לא התאפק הרשב"ץ והביט בהפ"נ, והי' חלק
מב' הצדדים.

— בלילה שלפני זה (ליל ה') לן ברודניא, ולמחרת הלך
כעשרים ויארסט עד בואו לליובאוויטש, והי' עייף מאד. נכנס לבית
המדרש, שהי' מלא צעירים זקנים וכו' — כי בכלל אור ליום ו'
ומוצש"ק היו נעורים — ותיכף ומיד ישן (מרוב עייפות).

נכנס חיים בער — משרת הצ"צ — והכריז: וער¹⁸ איז
געקומען פון ר' מיכעלע אָפּאצקער? אבל הוא (הרשב"ץ) הי' ישן,
וגם איש לא ידעו מאן בא.

כעבור איזה זמן נכנס חיים בער עוד הפעם והכריז — כנ"ל
— עד שבפעם הד' ניעור הרשב"ץ משנתו, ויגש לחיים בער ויאמר:
שהוא הבא מר' מיכעלע אָפּאצקער. ויגער בו חיים בער בקראו:
שייגעץ וכו', ויצוהו להכנס אל הצ"צ. ואמר לו רשב"ץ שאינו יכול
עדיין ליכנס להצ"צ, כי חפצו לטבול מקודם וכו'. ויקצוף חיים בער
וכו', ויכניסו להצ"צ.

כשנכנס הרשב"ץ להצ"צ, עמד כאבן שיש, ולא יכול להניד
אבר. הצ"צ נגש אליו ויאמר: ¹⁹ יונגערמאַן דאַרף זיין אַ פאלגער.
ויכניס הצ"צ ידו אין בוזעם²⁰, ויקח משם הפ"נ, ויתחיל לקרות בו!
ורשב"ץ נשאר עומד כאבן שיש עד שחיים בער הוציאו
מהחדר.

(ב) כשהי' איש הולך לליובאוויטש דרך מקום מושב ר'
מיכעלע אָפּאצקער, הי' הלזה (רמ"א) מלוהו, ונושא את חפציו
פרסאות אחדים. וכשהי' א' הולך מליובאוויטש חזרה דרך מקומו,
הי' יוצא לקראתו, תופשו בזקנו ופאותיו, ודורש ממנו שיספר לו מה
ששמע. ברוב התפעלות — כשהיו מספרים לו מה ששמעו
בליובאוויטש — הי' מוחא כף, לפעמים על לחי המספר, מרוב
התפעלות.

(17) נסתלק ג' חשון תרי"א (סה"ש תש"ב ע' 105).

(18) = מי בא מר' מיכעלע אָפּאצקער.

(19) = אברך צריך להיות צייתן.

(20) = בחיקו (של הרשב"ץ).

ג) אצל הצ"צ היתה ישיבה²¹, ובה יותר ממאה בחורים, מחולקים לד' כתות. רשב"ץ הי' בכתה היותר גדולה. את השיעור אמרו יום א' — מהרי"ן²², יום השני — ר' לוי'ק²³. מזמן לזמן יצא הצ"צ אין²⁴ קליינעם ביהמ"ד און האט פֿאַנאַנדער גערעדט אַ סוגיא, והיו נוכחים הבחורים שבחרו מהרי"ן ור' לוי'ק. בהשנה וחצי-שנתיים שלמד רשב"ץ בהישיבה, שמע את הצ"צ ד' פעמים. אבל לפני זה הי' הצ"צ מדבר בפני הבחורים בתדירות יותר. כי בכלל, עד שנת תר"ג הי' הצ"צ משקיע כחותיו בתור מדריך ומלמד, ובשנת תר"ג כשהתחילה עבודת הכלל, נשתנה הסדר.

בשנת תרי"א הלשינו על הצ"צ שמחנך בישיבתו מרגלים, ואז בטלה הישיבה.

ד) "אין²⁵ האב זיך געמוצ'עט אַף טויט" עד שנעשה חסידו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע (מדברי הרשב"ץ).

הרשב"ץ עשה כמה ענינים כדי ליעשות חסידו של אדנ"ע — הי' שומע חזרה, והוא בן סה' שנה, מהבחורים — ולא עלתה בידו. פעם נתן פ"נ בזה ראיתי בעד הדלת שאדנ"ע לא רצה לקבל ממנו הפ"נ, ועשה תנועה כאֵלו נתנית הפ"נ היא בבחינת לועג לרש וכו'. רשב"ץ יצא, נכנס לחדרו ונתעלף. נעשה מהומה, וכששבה נפשו אמר: כי גרשוני מלהסתפח בנחלת ד'²⁶.

ה) ששה שבועות למד הרשב"ץ דא"ח עם אדנ"ע²⁷.

אמר אדנ"ע אַז²⁸ ער האט צו פערדיינקען רשב"ץ.

בעקבות לימודו עם הרשב"ץ התחיל אדנ"ע להאריך בתפלתו. ואז אירע ג"כ מה שבתוך התפלה התחיל דם נוזל מחוטמו, עד שנגש אליו אביו אדמו"ר מהר"ש נ"ע, הסיר הטלית מפני אדנ"ע, הניח ב' אצבעותיו על החוטם, ופסק הדם. ואדנ"ע לא הרגיש בכל המאורע.

(21) ראה גם "רשימת המאסר" — סה"ש תרפ"ז ע' 255.

(22) כ"ק אדמו"ר הר' ישראל נח — בנו של הצ"צ.

(23) הרה"ג הרה"ח הר' לוי יצחק — חתנו של הצ"צ (בעלה של הרבנית דבורה לאה).

(24) = לבית המדרש הקטן, והי' מציע ומלבן סוגיא.

(25) = עניתי את עצמי עד כדי מיתה (ואולי הוא ע"ד לשון חז"ל (ברכות סג, ב. וש"נ)

"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עלי").

(26) ע"ד לשון הכתוב — ש"א כו, יט.

(27) בהבא לקמן — ראה גם קונטרס "חנוך לנער" ע' 10 ובהערה 10.

(28) = יש לו להורות לרשב"ץ.

ר' זלמן זלאטופולסקי²⁹ העיר שכל זה הוא כתוצאה מהשפעת רשב"ץ, ולקחוהו מאתו.

ושנאה כבושה היתה מרשב"ץ לר' זלמן זלאטופולסקי על זה שבגללו נבצר ממנו להמשיך ללמוד עם אדנ"ע.

*

אדמו"ר הזקן הי' אומר: א³⁰ ווינטערדיגע נאכט און א זומערדיגער טאג איז א קייליכדיקער יאהר³¹.

*

עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א אודות אביו אדנ"ע: שינתינו הי' בחדר א'. לפעמים הי' מעירני בשעה 1 אחר חצות הלילה, באמרו: "שטעה אויף³², שטעה אויף, והנה³³ ד' נצב עליו"... אדנ"ע הי' מקפיד מאד על הסדר.

בשנת תרנ"ה, בש"ק שאחר חג המצות, ביום, אחר הסעודה, קראני אדנ"ע ואמר לי: פרק³⁴ דארפען לערנען אין א וילנער גמרא³⁵. און ואס מער פירוש אלץ מעהר ענין. ניט דער פירוש זאל זיין א פירוש אויף זיך, נאר מ'זאל זיין א פירוש אויפן פירוש. און עס זאל ניט נעמען קיין שעות ארוכות. וסיים: כשתלמוד תכנס אלי.

כשנכנסתי, נתן לי הנחה שלו על דא"ח אדמו"ר מהר"ש נ"ע ד"ה "משה קבל תורה מסיני" (והוא משנת תר"ם בהמשך מצה זו³⁶). מאמר קטן, בן שני פרקים. כמאמרי זקני שהם בסגנון דמועט המחזיק

(29) ראה אודותו — סה"ש תרפ"ז ע' 114 הערה 8.

(30) = לילה חרפי ויום קייצי — ה"ז שנה שלימה.

(31) ראה גם סה"ש תרצ"ז ע' 199 (נעתק ב"היום יום" י"ז חשוון).

(32) = עמוד, קום (משנתך).

(33) תניא רפמ"א (מלשון הכתוב — ויצא כח, יג).

(34) = פרקי אבות צריכים ללמוד בגמרא מש"ס ווילנא, עם פירוש, וככל שירבה הפירוש

ה"ז ענין גדול יותר. ולא באופן שהפירוש יהי פירוש על (מציאותו הנהגתו כו' של) הלומד, אלא שהלומד יהי פירוש על הפירוש (לקיים כו' את תוכן הפירוש). ושהלימוד לא יקח שעות ארוכות.

(35) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות ח"ה ע' 175. וש"נ.

(36) נמצא בכת"י מס' 1008 (הנחות בנכותי"ק אדמו"ר מהורש"ב מדרושי אדמו"ר מהר"ש,

מפ' יתרו עד פ' נצבים תר"ם), והוא מ"יום ב' של חגה"פ תר"ם" (נדפס לראשונה בקונטרס בפ"ע לקראת ב' אייר תשנ"ח). — וראה המשך מצה זו תר"ם פ"ד.

את המרובה. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א) ואמר לי: אַז³⁷ דו ועסט אפלערנען און פאַרשטיין תיכנס אלי.

פאַרשטיין³⁸ איז דאך אַ ברייטער ווארט, ומה גם שזמני הי' קבוע להלימוד עם רשב"ץ, ולכן ביום ג' או ד' עדיין לא גמרתיו. אדנ"ע קראני ושאלני: נו... ואמרתיו לו שעדיין איני יודעו. ואדנ"ע חזר לפני המאמר ג' פעמים. ביום ה' אמר לי אדנ"ע: איך³⁹ בין דיר מחזיק טובה. דער טאַטע האט מיר געהייסען חזר'ען דעם מאמר 36 פעמים. אַז דער טאַטע האט געהייסען חזר'ען, איז דאס געווען בדיבור, ניט נאר במחשבה (הסיבה להחזקת טובה — כי עי"ז נזכר אדנ"ע כמה מאורעות מעת ההיא. כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א).

(37) = כשתלמד ותבין.

(38) = (המושג) "להבין" — יש לו משמעות רחבה.

(39) = הנני מחזיק טובה לך. אבא (אדמו"ר מהר"ש נ"ע) ציווני לחזור המאמר 36 פעמים.

כאשר אבא צוה "לחזור" — ה"ז בדיבור, לא רק במחשבה.